

Perustulo ekososiaalisen politiikan ideana

Kirjallisuuskatsaus

JOHANNA PERKIÖ

Johdanto

Ilmasto- ja biodiversiteettikriisin torjuminen edellyttää merkittäviä muutoksia yhteiskuntien eri järjestelmissä. Se vaatii myös sosiaalipolitiikan uudelleenajattelua. Nykyiset sosiaaliturvajärjestelmät eivät ole varautuneet vastaamaan ympäristömuutosten mukanaan tuomiin sosiaaliin riskeihin ja kestävyystoimien synnyttämiin eriarvoisuuden muotoihin. Toistaiseksi yksikään kehittynyt hyvinvointivaltio ei ole kyennyt tarjoamaan kansalaisilleen hyvinvointia ympäristön kantokyvyn rajoissa (Koch & Fritz 2014; O'Neill ym. 2018). Sosiaaliturvajärjestelmät ovat osaltaan kytkettyjä planeetan ekologista kantokykyä horjuttavien taloudellisten ja yhteiskunnallisten käytäntöjen osiksi (Joutsenvirta ym. 2016; Koch 2021).

Viime vuosina on ryhdytty puhumaan *eko-hyvinvointivaltiosta* (Häikiö & ORSI-konsortio 2019; Hirvilammi ym. 2021) ja ehdotettu erilaisia *ekososiaalisen politiikan* keinoja, joilla ekologisiin haasteisiin vastaaminen voitaisiin kytkeä yhteen eriarvoisuuden vähentämisen kanssa (esim. Gough 2017, 143; Hirvilammi ym. 2016). Perustulo mainitaan useissa yhteyksissä yhdeksi mahdolliseksi ekososiaalisen politiikan instrumentiksi (esim. Bohnenberger 2020; Büchs 2021). Perustulolla tarkoitetaan henkilökohtaista, universaalia ja vastikkeetonta sosiaaliturvaa, jolla turvataan tietty pohjatulo jokaiselle poliittisen yhteisön jäsenelle (Van Parijs & Vanderborght 2017, 1). Var-

sin niukasti on kuitenkin tutkimusta siitä, millaisin mekanismein ja miten toteutettuna perustulo voisi edistää ekologisen kestävyys tavoitteita. Suomessa perustulosta on keskusteltu kansainvälisesti katsoen melko runsaasti, mutta ekologisen kestävyys painotukset ovat olleet vain vähän esillä (Perkiö 2021).

Perustulolle voidaan esittää monenlaisia toteutustapoja (De Wispelaere 2015). On esimerkiksi suuri ero sillä, pyritäänkö perustulolla korvaamaan kaikki nykyiset sosiaaliturvaetuudet vai ainoastaan osa niistä. Perustulon tasosta ja sen rahoittamiseksi tehdystä verouudistuksista riippuen perustulomalli voi olla tulonjakovaikutuksiltaan progressiivinen tai pienituloisten toimeentuloa heikentävä. Perustulolle on esitetty myös erilaisia, joskus jopa toisilleen vastakkaisia tavoitteita (Chrip & Martinelli 2019). Esimerkiksi suomalaisten puolueiden käymässä keskustelussa perustulo tai siihen rinnastettu kansalaispalkka on esiintynyt niin työhön kannustamisen kuin työnteon vähentämisen välineenä (Perkiö 2021).

Tarkastelen tässä analyysissä kirjallisuuskatsauksen pohjalta sitä, millaisena politiikkaideana perustulo näyttäytyy ekososiaalisesta näkökulmasta. Tästä näkökulmasta perustuloon liitetään ekologisen kestävyys tavoite, mikä erottaa sen politiikkaideana valtavirran perustulokeskustelusta. Katsaus perustuu 14 englanninkieliseen tieteelliseen artikkeliin, joiden pääaiheena on perustulo ekologisen kestävyys näkökulmasta. Tarkastelluissa artikkeleissa ei esiinny termiä ”ekososiaalinen”, joka on terminä melko tuore, mutta tulkitsen tekstien sopivan ekososiaalisen politiikan viitekehykseen, koska niissä perustulouudistukselle esitetään sekä ekologisen kestävyys että sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoitteita.

Tätä tutkimusta on tukenut Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) tutkimushanke ”Kohti eko-hyvinvointivaltiota: Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden orkestrointi (ORSI)” (327161).

Aineisto ja menetelmät

Kirjallisuuskatsauksen aineisto koostuu 14:stä perustuloa ekologisen kestävyuden näkökulmasta tarkastelevasta, vuosina 2010–2020 julkaistusta englanninkielisestä tieteellisestä artikkelista. Artikkelit on julkaistu joko vertaisarvioituissa tieteellisissä lehdissä tai akateemisen kustantamon kokoelmateoksissa. Neljä artikkelista on julkaistu *Basic Income Studies* -lehden vuonna 2010 otsikolla *Basic Income, Sustainability and Post-Productivism* julkaisussa teemanumerossa. Kolme artikkelia on julkaistu kokoelmateoksissa, kolme *Basic Income Studies* -lehdessä edellä mainitun teemanumeron ulkopuolella ja neljä muissa tieteellisissä lehdissä. Olen itse yhden katsauksessa mukana olevan artikkelin kirjoittaja (artikkeli 6). Neljästätoista artikkelista kahdeksan on julkaistu vuosina 2019–2020. Tämä viittaa siihen, että akateeminen kiinnostus aiheeseen on lisääntymässä.

Olen koonnut aineiston sekä ennakkotietojeni pohjalta, että tekemällä ProQuest ja Scopus -tietokannoista hakuja hakusanoilla ”basic income” AND ”ecological” / ”sustainability” / ”environment” / ”green” / ”post-growth” / ”degrowth”. Tietokantahauilla pyrin varmistamaan, että katsaukseen tulivat mukaan kaikki sisältönsä ja julkaisuajankohdansa puolesta relevantit artikkelit.

Empiiristä kokemukseen perustuvaa tutkimusta perustulomalleista ylipäättään on hyvin vähän ja perustulomallien ekologisista vaikutuksista ei käytännössä lainkaan. Tämän artikkelin tarkoituksena kartoittaa aihepiiriä sen osalta, millaisena politiikkaideana perustulo esiintyy ekososiaalisesta näkökulmasta aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa. Olen kiinnostunut siitä, millaisella logiikalla ja millaisin perusteluin perustulon esitetään edistävän ekologista kestävyyttä. Analyysissä kiinnitän huomiota siihen 1) millaisia tavoitteita ekososiaaliselle perustulolle esitetään ja 2) miten nämä tavoitteet ajatellaan saavutettavan. Olen teemoitellut artikkelien sisältöä näiden kysymysten pohjalta. Keskityn analyysiosuudessa sellaisiin sisältöihin, jotka esiintyvät useimmissa tarkastelussa mukana olevissa artikkeleissa. Joissain kohdin viittaan yksittäisiin artikkeleihin, jos niiden sisältö tuo kiinnostavan lisän tai poikkeavan näkökulman suhteessa muihin artikkeleihin.

Olen sisällyttänyt tarkasteluun ainoastaan sellaiset artikkelit, joiden pääaiheena on perustulo ekologisen kestävyuden näkökulmasta ja joissa esitetään pohdintoja siitä, millä tavoin perustulo edis-

täisi ekologisen kestävyuden tavoitteita. Koska olen kiinnostunut siitä, millä logiikalla ja millaisin perusteluin perustulo esitetään ekologista kestävyyttä edistävänä uudistuksena, jätin tarkastelusta pois kaksi taloustieteelliseen analyysiin perustuvaa artikkelia (Heikkinen 2018; Kalaniemi ym. 2020), joissa tällaisia pohdintoja ei esitetty. Aineiston koherenssin vuoksi tarkastelun ulkopuolelle jäi myös muutama artikkeli, joissa perustuloa verrataan muihin ekososiaalisen politiikan toimiin, kuten universaaleihin peruspalveluihin (Bohnenberger 2020; Lee ym. 2020; Büchs 2021), palveluseteleihin (Bohnenberger 2020; Lee ym. 2020) tai työtakuuseen (Lawn 2005). Katsauksen ulkopuolelle jäi myös muutama vanhempi, ennen vuotta 2010 julkaistu perustuloa ekologisesta näkökulmasta tarkasteleva artikkeli (Offe 1992; Goodin 2001; Van der Veen & Groot 2006; Fitzpatrick 1999; 2002).

Ekososiaalinen perustulo

Esittelen taulukossa 1 kirjallisuuskatsauksessa mukana olevat artikkelit ja kuvaan lyhyesti niiden keskeisen sisällön. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään artikkelien sisältöjä kahdessa temaattisessa alaluvussa, joista ensimmäinen koskee perustulouudistuksen tavoitteita ja toinen keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Taulukossa 1 artikkelit on numeroitu ilmestymisjärjestyksessä. Viittaan myöhemmissä analyysitekstissä artikkeleihin näillä numeroilla. Koska näitä artikkeleja on käytetty tutkimuksen aineistona, niiden julkaisutiedot löytyvät ainoastaan taulukosta eikä niitä ei ole lisätty lähdeluetteloon.

Perustulouudistuksen tavoitteet

Tarkastelussa mukana olevat artikkelit kytkevät perustulon pohdintoihin ekologisesti kestävästä talousjärjestelmästä ja työn roolista kestävämpään yhteiskuntaan siirryttäessä. Makrotaloudellisia pohdintoja esitetään miltei kaikissa (12 artikkelissa) ja työn roolia koskevia pohdintoja kaikissa artikkeleissa. Artikkeleissa perustulo nähdään välttämättömänä osana tuotannon ja talouskasvun lisäämisestä irtautuvaa *postproduktivistista* talousparadigmaa (artikkelit 1, 2, 4, 7, 10 ja 12). Lisäksi pohditaan, miten perustulo osana vihreän kasvun strategiaa eroaa perustulosta osana kasvusta irtautuvan talouden strategiaa (artikkelit 8 ja 13). Yksi artikkeli tarkastelee perustuloa kahden vaih-

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt artikkelit ja niiden sisältö tiivistettynä

Artikkeli	Sisältö
1. Andersson, Jan Otto (2010) Basic Income from an ecological perspective. <i>Basic Income Studies</i> 4 (2).	Perustulon suhde talouskasvuparadigmaan ja ekologiseen kestävyYTEEN.
2. Fitzpatrick, Tony (2010) Basic Income, Post-productivism and Liberalism. <i>Basic Income Studies</i> 4 (2).	Perustulo post-produktivismiin ja liberalismiin viitekehksessä.
3. Van Parijs, Philippe (2010) Political Ecology: From Autonomous Sphere to Basic Income. <i>Basic Income Studies</i> 4 (2).	Perustulon rooli André Gorzin autonomisen alueen toimintojen laajentamisessa.
4. Boulanger, Paul-Marie (2010) Basic Income and Sustainable Consumption Strategies. <i>Basic Income Studies</i> 4 (2).	Perustulon rooli kulutuksen rakenteiden muutoksessa ekologisesti kestäviksi.
5. Van Parijs, Philippe (2013) A green case for basic income? In K. Widerquist, J. A. Noguera, J. De Wispelaere, & Y. Vanderborcht (eds.) <i>Basic income: An anthology of contemporary research</i> . Wiley.	Perustulo mahdollisuutena irrottaa ihmisiä tuotannosta ja yksilönvapauden välineenä.
6. Perkiö, Johanna (2015) Universal Basic Income: a cornerstone of the new economic order. In K. Borgnäs, T. Eskelinen, J. Perkiö & R. Warlenius (eds.) <i>The Politics of Ecosocialism. Transforming Welfare</i> . Routledge.	Perustulo keinona muuttaa hyvinvointivaltioita ekologisesti kestävämmiksi ja arvioida uudelleen niiden ydinideoita.
7. Mulvale, James P. (2019) Social-Ecological Transformation and the Necessity of Universal Basic Income. <i>Social Alternatives</i> 38 (2).	Perustulo kasvuvapaan talouden viitekehksessä keinona rakentaa kestäviä, tasa-arvoisia ja oikeudenmukaisia yhteiskuntia.
8. Howard, Michael W. & Pinto, Jorge & Schachtschneider, Ulrich (2019) Ecological effects of basic income. In Malcolm Torry (ed.) <i>Palgrave international handbook of basic income</i> . Palgrave MacMillan.	Perustulon erilaisten toteutus- ja rahoitusvaihtoehtojen suhde ekologiseen kestävyYTEEN.
9. MacNeill, Timothy & Vibert, Amber (2019) Universal Basic Income and the Natural Environment: Theory and Policy. <i>Basic Income Studies</i> 14 (1).	Perustulon ekologisten vaikutusten arviointi erilaisten aineistojen pohjalta, toteutustavan merkitys ekologiselle kestävyYTEELLE.
10. Pinto, Jorge (2019) Green Republicanism and the Shift to Post-Productivism: A Defence of an Unconditional Basic Income. <i>Res publica</i> 26 (2).	Nykyisten hyvinvointiregimien sekä perustulon ja osallisuustulon vertailu vihreän tasavaltalaisuusteorian (Green Republicanism) näkökulmasta.
11. Hall, Ralph P. & Ashford, Robert & Ashford, Nicholas A. & Arango-Quiroga, Johan (2019) Universal Basic Income and Inclusive Capitalism: Consequences for Sustainability. <i>Sustainability</i> 11 (16).	Kansalaisten varallisuusrahastoista (citizens' wealth funds) maksettava perustulo ratkaisuna pääomaintensiivisen tuotannon aiheuttamaan eriarvoisuuden kasvuun ja ympäristökriisiin.
12. Malmaeus, Mikael & Alfredsson, Eva & Birnbaum, Simon (2020) Basic Income and Social Sustainability in Post-Growth Economies. <i>Basic Income Studies</i> 15 (1).	Perustulon tarkastelu kahden talouskasvusta irtautuneen skenaarion osana: 1) pitkälle automatisoitu korkean tuottavuuden yhteiskunta ja 2) elinvoimaisiin paikallistalouksiin nojaava työntensiivinen yhteiskunta.
13. Pinto, Jorge (2020) Environmentalism, Ecologism, and Basic Income. <i>Basic Income Studies</i> 15 (1).	Perustulon tarkastelu vihreän kasvun ja kasvusta irtautuneen talouden skenaarioissa.
14. Lawhon, Mary & McCreary, Tyler (2020) Beyond Jobs vs Environment: On the Potential of Universal Basic Income to Reconfigure Environmental Politics. <i>Antipode</i> 52, 452–474.	Perustulon tarkastelu ratkaisuna ympäristötoimien ja työpaikkojen säilytyksen ristiriitaan.

toehtoisen talouskasvusta irtautuneen skenaarion osana, joista ensimmäinen on teknologiaan nojaava pitkälle automatisoitu korkean tuottavuuden yhteiskunta ja toinen elinvoimaisiin paikallistalouksiin ja lisääntyneeseen ihmistöyöhön nojaava yhteiskunta (artikkeli 12). Artikkelit hahmottavat ekologisesti kestävästä talousjärjestelmän keskeisiä piirteitä melko samoin tavoin.

Kasvusta irtautuvan talouden viitekehysesä perustulon keskeiseksi tavoitteeksi esitetään markkinoilla tapahtuvan työn vähentäminen ja sille vaihtoehtoisten, kestävämpien aktiviteettien lisääminen (artikkelit 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 13 ja 14). Tällaisina aktiviteetteina mainitaan erilaiset yhteisö- ja paikallistaloudet, muut ihmisten ja yhteisöjen omaehtoiset projektit, vapaaehtoistyö, kulttuuri ja liikunta, aikapankit ja muut vaihtoehtotalouden muodot sekä paikalliset palveluintenssiiviset aktiviteetit ja vaihtoehtoisten elämäntapojen kokeilut (artikkelit 1, 4, 5, 7, 8, 10 ja 12). Perustulon tehtävänä nähdään myös mahdollistaa enemmän aikaa kansalaisosallistumiselle ja demokraattiselle päätöksenteolle (artikkelit 10 ja 14) sekä henkilökohtaisessa elämässä kestävämmät elämäntavat, joilla viitataan kulutuksen vähenemiseen ja sen korvaamiseen itse tekemisellä ja edellä mainituilla kestävämmillä aktiviteeteilla (artikkelit 3, 4, 13).

Artikkeleissa ekososiaalisen politiikan tavoitteet kiinnittyvät keskusteluun työn ja sosiaaliturvan suhteesta ja yhteiskunnallisen osallistumisen muodoista. Perustulon ajatellaan mahdollistavan kestävämmän sosioekonomisen subjektiviteetin rakentumisen, kun ihmisten toimeentulo ja identiteetti eivät olisi työn kautta sidottu ekologisesti haitallisen toiminnan jatkumiseen (artikkeli 14). Osa artikkeleista argumentoi, että sosiaaliturvan voimakas kytkös ansiotyöhön tulee päivittää irrottamalla perustoimeentulo työmarkkinoille osallistumisen velvoitteesta (artikkelit 1, 6, 10, 13 ja 14). Perustuloreformin keskeiseksi tavoitteeksi esitetään työmarkkinoille ohjaamisen sijasta ihmisten henkilökohtaisen autonomian lisääminen (artikkelit 2, 3, 5, 7, 10 ja 13). Autonomian ja perustulon takaaman taloudellisen turvan nähdään tukevan arvojen ja kulttuurin muutosta kohti kestävämpiä elämäntapoja, kun ihmiset voisivat vapaammin tehdä omien arvojensa mukaisia valintoja (artikkelit 1, 4, 5, 6 ja 7).

Artikkeleissa kuvataan markkinoiden ja julkisen sektorin ulkopuolella olevaa autonomista aluetta (artikkelit 3, 4, 12, 13 ja 14), jolla viitataan

erilaisiin vaihtoehtotalouksiin sekä muihin vapaaehtoisuuteen toiminnan ja organisoitumisen muotoihin. Toiminnan suuntaaminen kapitalistisen talouden ulkopuolella olevalle autonomiselle alueelle nähdään mahdollisuutena kestävämpien talouden ja tuotannon muotojen rakentamiseen, kulutuksen vähentämiseen, paikallistalouksien ja yhteisöjen vahvistamiseen sekä solidaarisuutta tukevien instituutioiden rakentamiseen (artikkelit 1, 3, 4, 6, 7, 12, 13 ja 14). Tämän tarkastelun perusteella ekososiaalisen perustulon keskeiseksi tehtäväksi määrittyvät kasvuvapaaseen talouteen siirtymisen mahdollistaminen, ansiotyön merkityksen vähentäminen, toiminnan suuntaaminen erilaiseen vapaamuotoisempaan tekemiseen ja yksilönvapauden lisääminen ekologisten rajojen puitteissa.

Keinot tavoitteiden saavuttamiseksi

Artikkeleissa pohditaan, missä määrin perustulon käyttöönotto itsessään auttaisi saavuttamaan edellä mainittuja tavoitteita ja missä määrin tietynlainen perustulon toteutustapa johtaisi ekologisten vaikutusten saavuttamiseen. Perustulon itsessään nähdään tukevan siirtymää postproduktivistiseen, kasvuttomaan talouteen, koska se poistaisi yhden keskeisen institutionaalisen kasvupakkoa ylläpitävän mekanismin, nimittäin työn ja toimeentulon välisen kytköksen (artikkelit 1, 4, 7, 10, 12 ja 13). Jos kaikille maksettaisiin toimeentulon mahdollistavaa perustuloa, ei taloutta olisi enää pakko kasvattaa keinolla millä hyvänsä työllisyyden ylläpitämiseksi (artikkelit 1, 4, 5, 8, 10, 12 ja 13). Näin voitaisiin poistaa yksi keskeinen poliittinen este kasvun jälkeiseen talouteen siirtymiselle, koska ekologisesti haitallisen tuotannon jatkamista olisi vaikeampi puolustaa vetoamalla työllisyysvaikutuksiin (artikkelit 12 ja 13). Jotta perustulo voisi rikkoo ”talouskasvun ja taloudellisen turvallisuuden epäpyhän liiton” (artikkeli 1), sen olisi oltava tasoltaan melko korkea (artikkelit 1, 6, 7, 8 ja 10, 13). Alhaisemmalla perustulolla saattaisi olla päinvastaisia vaikutuksia (artikkeli 13).

Ekologinen kestävyys edellyttäisi, että perustulon mahdollistama autonomia todella johtaisi kestävämpien elämänvalintojen lisääntymiseen eikä mahdollisuutta käytettäisi lisääntyneeseen vapaa-aikaan ekologisesti haitallisten aktiviteettien parissa (artikkelit 2, 3, 8 ja 10). Mikäli perustulo parantaisi pienituloisten ostovoimaa, sillä voisi olla lisääntyvän kulutuksen kautta ekologisesti haitallisia vaikutuksia (artikkelit 1, 8 ja 13). Verotuk-

sen muutokset nähdään keskeiseksi ihmisten toiminnan ohjaamisessa kestävien aktiviteettien pariin (artikkelit 1, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12 ja 13). Verotuksen muutokset liittyvät ennen kaikkea tuotantoa ja kulutusta ohjaavien ympäristöverojen käyttöönottoon. Artikkeleissa mainitaan päästöverot ja muut ekologiset haittaverot kestävyys siirtymää tukevan perustulon keskeisenä rahoituskeinona (artikkelit 1, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12 ja 13). Esimerkiksi hiiliveroista maksettava *hiiliosinko* voisi toimia uudenlaisen sosiaaliturvan toteutuksen ja rahoituksen prototyypinä (artikkeli 8). Lisäksi perustulon rinnalle tarvittaisiin muita kestävyyttä tukevia toimia, kuten yleisen työajan lyhentämistä ja muita työmarkkinareformeja (artikkelit 7 ja 8), maksimitulorajan määrittelyä (artikkeli 8), julkishyödykkeiden lisäämistä ja julkisten palvelujen turvaamista (artikkelit 7 ja 14), markkinoiden ulkopuolella tapahtuvan tuotannon lisäämistä (artikkeli 4) sekä perustuloon kytkettyä osallisuustuloa (artikkeli 6).

Ympäristöverojen ja perustulon kytkennän lojikkana on, että ympäristöveroilla yhtäältä ohjattaisiin tuotantoa ja kulutusta kestävämpään suuntaan ja perustulolla toisaalta kompensoitaisiin kohonneiden hintojen vaikutuksia pienituloisille. Perustulon muodossa maksetut veronpalautukset nähdään keinona muuntaa ympäristöverojen regressiiviset tulonjakovaikutukset progressiiviseksi (artikkelit 1 ja 8). Samalla kun pienituloisten ostovoimaa ylläpidettäisiin perustulolla, kiristävä ympäristöverotus ohjaisi kaikkea kulutusta kestävämpiin kohteisiin (artikkelit 10 ja 12). Perustulon tuoma taloudellinen hyöty voisi lisätä ympäristöverojen sosiaalista legitimitettä (artikkelit 8, 12 ja 13). Joissakin artikkeleissa (4, 8 ja 13) kuitenkin tunnustetaan ristiriita ekologisten haittaverojen ohjausvaikutuksen ja perustulon rahoituksen välillä. Jotta tavoiteltu ohjausvaikutus saavutetaan, veroja on nostettava asteittain niin paljon, että lopulta verokertymä saattaisi pienentyä. Verojen optimaalinen taso toivotun ohjausvaikutuksen saavuttamiseksi ja perustulon rahoittamiseksi ei välttämättä ole sama (artikkelit 4 ja 8). Mikäli ihmisten toimeentulo olisi sidottu resurssien käytön jatkumiseen, voi syntyä sosiaalinen paine jatkaa niiden kestäväntöntä käyttöä (artikkeli 13).

Artikkeleissa pohditaan jonkin verran myös sitä, miten perustuloon kytketyillä verouudistuksilla voidaan tukea kasvuvapaaseen talouteen siirtymistä ja miten perustulo on mahdollista rahoittaa, jos talouskasvua rajoitetaan ja työllisyys ale-

nee. Kasvusta irtautuvassa taloudessa perustulolle tarvittaisiin laaja rahoitusphoja, jossa verotus suuntautuu paljolti tulojen ja varallisuuden tasaisempaan jakoon. Ympäristöverojen lisäksi perustulolle esitetään rahoituskeinoiksi tuloveroa, kulutusveroja, varallisuus- ja perintöveroja, rahoitusmarkkinaveroa sekä luksustuotteiden verotusta (artikkelit 7, 8, 10 ja 13). Verotuksen progression kiristäminen nähdään yhtäältä keinoksi hillitä suurituloisimpien kestäväntöntä kulutusta sekä toisaalta välttämättömäksi uudelleenjaon keinoksi kasvun jälkeiseen talouteen siirryttäessä (artikkelit 7, 8 ja 13). Lisäksi artikkeleissa keskustellaan erilaisten yhteisresurssien tai kollektiivisen varallisuuden käytön verottamisesta perustulon rahoittamiseksi (artikkelit 6, 7, 8 ja 13). Yksi ehdotus perustulon rahoitukseen on pääomavarallisuutta uudelleenjakava kansalaisten varallisuusrahoitus (*citizens' wealth fund*), jonka vihreää siirtymää tukevien investointien tuotto jaettaisiin perustulona (artikkeli 11). Kasvuvapaan talouden skenaarioissa perustulon rahoitusmahdollisuudet riippuvat siitä, missä määrin tuotanto nojaa pääomaintensiiviseen teknologiaan ja missä määrin ihmistyöhön (artikkeli 12).

Johtopäätökset

Olen tässä analyysissä tarkastellut sitä, millaisena ekososiaalisen politiikan ideana perustulo esiintyy aihetta käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. Olen kiinnittänyt huomiota ekologista kestävyyttä edistävälle perustulolle esitettyihin tavoitteisiin ja keinoihin niihin pääsemiseksi. Suurin osa artikkeleista kytki perustulon osaksi kasvusta irtautuvan postproduktivistisen talouden visioita. Tässä viitekehityksessä perustulon tehtäväksi nähdään mahdollistaa ekologisesti haitallisen ansiotyön vähentäminen sekä yksilöiden elämänvalintoja koskevan autonomian lisääminen ekologisten rajojen puitteissa. Ekososiaalisella perustulolla mahdollistettaisiin turvattu toimeentulo ilman työmarkkinaosallistumisen velvoitetta ja tuettaisiin kestävämpien elämäntapojen ja sosiaalisten käytäntöjen kehittymistä.

Perustulon ekologisten vaikutusten nähdään toteutuvan pääsääntöisesti kahdella tavalla. Yhtäältä perustulo itsessään nähdään keinona tukea ihmisten toimeentuloa murroksessa ja mahdollistaa kestävämmät valinnat. Koska perustulo murtaisi josain määrin turvattun toimeentulon ja työmarkki-

noiden kytköksen, se auttaisi purkamaan kasvutomaan talouteen siirtymisen tiellä olevia esteitä, jotka liittyvät kasvun välttämättömyyteen työllisyyden ylläpitämiseksi. Toisaalta taas tulonsiirtojen kytkeminen erityisesti verotuksen kautta tehtävään ympäristöpoliittiseen ohjaukseen nähdään reittinä saavuttaa ekologisia vaikutuksia sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Perustulon rahoituksen irrottamiseksi talouskasvusta nähdään tarvittavan myös muita verouudistuksia, joilla tasattaisiin erityisesti tulo- ja varallisuuseroja.

Tämän tarkastelun perusteella ekososiaalinen perustulo näyttää huomattavasti radikaalimpana politiikkaideana kuin perinteisen kasvutalouden viitekehysessä toteutettu perustulo, jota valtaosa suomalaisesta perustulokeskustelusta edustaa (ks. Perkiö 2021). Se merkitsisi voimakasta irtiottoa nykyisen hyvinvointivaltion keskeisistä rakenteista ja toimintaperiaatteista. Siinä missä talsotaan työmarkkinatukea vastaava niin kutsuttu osittainen perustulo ei olisi institutionaalisessa mielessä kovin radikaali muutos Suomen kontekstissa (Halmetoja ym. 2018), ekososiaalisen perustulon toteutusehdotuksiin liittyvät työllisyyden ja verotuksen painopisteiden muutokset muuttaisivat merkittävästi hyvinvointivaltion rakenteita. Ekososiaalinen perustulo, sellaisena kuin se tämän kirjallisuuskatsauksen valossa näyttää, ei näytä tällä hetkellä kovin realistiselta uudistukselta. Esimerkiksi kyselytutkimuksissa radikaalimmat perustuloehdotukset eivät ole saaneet osakseen kovin suurta kannatusta (Pulkka 2020).

Tarkastelluissa artikkeleissa ei käsitellä kovin perusteellisesti sitä, miten kestävyttä tukevan perustulon toteuttaminen olisi mahdollista ja miten se muuttaisi talouden, hyvinvointivaltioiden ja työmarkkinoiden dynamiikkoja. Kysymykset esimerkiksi rahoituksen riittävydestä supistuvan talouden oloissa ja työvoiman riittävyden takaamisesta keskeisillä aloilla jäävät pitkälti avoimiksi. Osa kestävä talouden tai ekososiaalisen politiikan tutkijoista onkin vastustanut perustuloa painottaen näitä näkökulmia (esim. Gough 2017, 184–188; Lawn 2005).

Oma kysymyksensä on, onko ekososiaalinen perustulo mahdollinen ainoastaan kasvuvapaan talouden viitekehysessä, vai voidaanko perustulolla tukea kestävyystavoitteita ilman, että tavoitteeksi otetaan talousjärjestelmän muutos. Esimerkiksi vihreisiin veroihin kytketyillä pienimuotoisemmillä perustuloa muistuttavilla tulonsiirroilla (hii-

li- ja resurssiosingot) voitaisiin toteuttaa ekososiaalista politiikkaa ilman pyrkimystä laajempaan järjestelmänmuutokseen (artikkeli 8). Ne voisivat toimia askelina kohti uudenlaista tulonjakopoliittikkaa, joka kytkisi tulonsiirrot ympäristöpoliittiseen ohjaukseen. Myös tarkastelussa esillä olleet kansalaisten varallisuusrahastot olisivat uudenlaisia kestävyysriittymää tukevia tulonjaon instituutioita (artikkeli 11). Tällaisia perustulomaisia tulonsiirtoja olisi mahdollista ottaa käyttöön alkuun pienimuotoisina, ilman tarvetta puuttua nykyisten sosiaaliturvajärjestelmien toimintaan (ks. Perkiö 2020). Myös vihreä osallisuustulo voisi toimia perustuloa täydentävänä tai sille vaihtoehtoisena ratkaisuna (artikkelit 6 ja 10). Kestäviä aktiviteetteja tukeva osallisuustulo voisi olla ratkaisu sosiaalisesti hyväksyttävien osallistumismuotojen laajentamiseen, joka ei perustulon tavoin suoraan haastaisi työn moraalista arvoa ja työsidonnaista ajattelua (McGann & Murphy 2021). Osallisuustulo on myös mielipidetutkimuksissa saanut varsinaisia perustulomalleja enemmän kannatusta (esim. Pulkka 2020).

Sosiaaliturvan kehittämisessä tarvitaan ekologisen kestävyuden paremmin huomioivia uusia näkökulmia. Sanna Marinin hallituksen asettama sosiaaliturvakomitea on tunnistanut kestävyysmuroksen merkityksen hyvinvointivaltion toimintaympäristölle (Hildén ym. 2022) sekä pohtinut uudenlaisen sosiaalipoliittisen paradigman kehkeytymisen mahdollisuuksia (Lehto ym. 2022). Hyvinvointivaltiorakenteiden irrottaminen kestävästä talouskasvusta on kysymys, joka joudutaan todennäköisesti jossain vaiheessa kohtaamaan (Koch 2021). Talouskasvu ja siihen sidottu korkea työllisyys näyttävät kuitenkin usein välttämättöminä ehtoina hyvinvointivaltiojärjestelmien ylläpidolle (Joutsenvirta ym. 2016). Köyhyyden ja eriarvoisuuden noidankehän välttäminen ja ekologisesti kestävä *hyvän kehän* saavuttaminen edellyttää taloudellisten ja sosiaalipoliittisten instituutioiden uudistamista (Hirvilampi 2020).

Tiukoista työllisyystavoitteista hölläminen esimerkiksi ekososiaalisen osallisuustulon avulla tai tulonsiirtojen kytkeminen verotuksen kautta tapahtuvaan ympäristöpoliittiseen ohjaukseen olisivat maltillisempia perustuloajattelun suuntaisia avauksia, joilla ekologiseen kriisiin voitaisiin vastata osallisuutta lisäävillä ja eriarvoisuutta vähentävillä tavoilla.

KIRJALLISUUS

- Bohnenberger, Katharina (2020) Money, Vouchers, Public Infrastructures? A Framework for Sustainable Welfare Benefits. *Sustainability* 12 (2), 596.
- Büchs, Milena (2021) Sustainable welfare: How do universal basic income and universal basic services compare? *Ecological Economics* 189 (2021), 107152.
- Chrisp, Joe & Martinelli, Luke (2019) Neither Left Nor Right. In Malcolm Torry (ed.) *The Palgrave International Handbook of Basic Income*. Exploring the Basic Income Guarantee. Cham: Palgrave Macmillan.
- De Wispelaere, Jurgen (2015) *An Income of One's Own? The Political Analysis of Universal Basic Income*. Väitöskirja, Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9989-0>.
- Fitzpatrick, Tony (1999) *Ecologism and basic income*. In Tony Fitzpatrick (ed.) *Freedom and Security: An introduction to the basic income debate*. London: Macmillan.
- Fitzpatrick, Tony (2002) *With No Strings Attached? Basic Income and the Greening of Security*. In Tony Fitzpatrick & Michael Cahill (eds.) *Environment and welfare: towards a green social policy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Goodin, Robert E. (2001) *Work and welfare: Towards a post-productivist welfare regime*. *British Journal of Political Science* 31 (1), 13–39.
- Gough, Ian (2017) *Heat, greed and human need*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Halmetoja, Antti & De Wispelaere, Jurgen & Perkiö, Johanna (2019) *A Policy Comet in Moominland? Basic Income in the Finnish Welfare State*. *Social Policy and Society* 18 (2), 319–330.
- Heikkinen, Tiina (2018) *An equilibrium framework for the analysis of a degrowth society with asymmetric agents, sharing and basic income*. *Ecological Economics* 148, 43–53.
- Hildén, Mikael & Schönach, Paula & Hirvilammi, Tuuli & Huttunen, Suvi & Häikiö, Liisa & Jalas, Mikko & Johansson, Vilja & Jäntti, Anni & Kaljonen, Minna & Kivimaa, Paula & Korhonen-Kurki, Kaisa & Mierola, Reetta & Mäkipää, Raisa & Nyrhinen, Jussi & Pajari, Anne-Maria & Perkiö, Johanna & Pihlanto, Anne & Rokka, Susanna & Turunen, Anni & Vainikka, Joni & Wilska, Terhi-Anna (2022) *Elonkehä, ilmastonmuutos ja sosiaaliturva. Strategisen tutkimuksen ja sosiaaliturvakoiteen tietokumppanuudessa tuotettu tietokooste*. Strateginen tutkimus, Suomen Akatemia. <https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/tiedon-kayttajalle/tietoaineistot/elonkeha-ilmastonmuutos-ja-sosiaaliturva-tietokooste.pdf>.
- Hirvilammi, Tuuli (2020) *The Virtuous Circle of Sustainable Welfare as a Transformative Policy Idea*. *Sustainability* 12, 391.
- Hirvilammi, Tuuli & Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati & Stamm, Ingo (2016) *Kestävää siirtymää edistäviä työn ja toimeentulon muotoja – Analyysi kirjallisuudesta*. *Janus* 24 (4).
- Hirvilammi, Tuuli & Peltomaa, Juha & Mervaala, Erkki (2021) *Kohti ekohyvinvointivaltiota*. *Alue ja Ympäristö* 50 (2), 1–7.
- Häikiö, Liisa & ORSI -konsortio (2019) *Kohti ekohyvinvointivaltiota*. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden orkestrointi (ORSI). ORSI-hankkeen blogi 13.12.2019. <https://www.ecowelfare.fi/2019/12/13/kohti-ekohyvinvointivaltiota-yhteiskunnallisen-vaikuttavuuden-orkestrointi-orsi/> (luettu 18.5.2022)
- Joutsenvirta, Maria & Hirvilammi, Tuuli & Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2016) *Talous kasvun jälkeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalaniemi, Salla & Otelin, Juudit & Heinonen, Jukka & Junnila, Seppo (2020) *Downscaling consumption to universal basic income level falls short of sustainable carbon footprint in Finland*. *Environmental Science and Policy* 114 (2020) 377–383.
- Koch, Max (2021) *Social Policy Without Growth: Moving Towards Sustainable Welfare States*. *Social Policy and Society* 1–13. doi:10.1017/S1474746421000361.
- Koch, Max & Fritz, Martin (2014) *Building the Eco-social State: Do Welfare Regimes Matter?* *Journal of Social Policy* 43 (4), 679–703.
- Lawn, Philip (2005) *Full Employment and Ecological Sustainability: Comparing the NAIRU, Basic Income, and Job Guarantee Approaches*. *International Journal of Environment, Workplace and Employment* 1 (3–4), 336–353.
- Lee, Sophia S.-Y. & Lee, Ji-eun & Kim, Kyo-seong (2020) *Evaluating Basic Income, Basic Service, and Basic Voucher for Social and Ecological Sustainability*. *Sustainability* 12 (20), 8348.
- Lehto, Markku & Liukko, Jyri & Moisio, Pasi (2022) *Vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden rajat sosiaalipoliittikan uudessa paradigmassa*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus julkaisu 2022:6 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8667-1> (luettu 11.4.2022)
- McGann, Michael & Murphy, Mary P. (2021) *Income Support in an Eco-Social State: The Case for Participation Income*. *Social Policy and Society*, 1–15.
- Offe, Claus (1992) *A non-productivist design for social policies*. In Philippe Van Parijs (ed.) *Arguing for basic income: ethical foundations for a radical reform*. London: Verso.
- O'Neill, Daniel W. & Fanning, Andrew L. & Lamb, William F. & Steinberger, Julia K. (2018) *A Good Life for All Within Planetary Boundaries*. *Nature Sustainability* 1, 88–95.
- Perkiö, Johanna (2020) *Perustulo sosiaalisena osinkona*. Vasemmistofoorumi ry – raportteja 1/2020. http://vasemmistofoorumi.fi/uusi/wp-content/uploads/2020/06/osinko_verkko.pdf (luettu 18.5.2022).
- Perkiö, Johanna (2021) *Framing Basic Income in Finnish Politics*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/130360>.
- Pulkka, Ville-Veikko (2020) *Perustulon kannatus Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikka. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139785>.

Van der Veen & Robert & Groot, Loek (2006) Post-Productivism and Welfare States: A Comparative Analysis. *British Journal of Political Science* 36 (4), 593–618.

Van Parijs, Philippe & Vanderborght, Yannick (2017) *Basic Income. A Radical Proposal for Free Society and a Sane Economy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

TIIVISTELMÄ

Johanna Perkiö: Perustulo ekososiaalisen politiikan ideana. Kirjallisuuskatsaus

Yhteiskuntien kestävyysmurros vaatii sosiaalipolitiikan uudelleenajattelua. Perustuloa on esitetty yhdeksi ekologisia ja sosiaalisia tavoitteita yhdistävän ekososiaalisen politiikan keinoksi. Tarkastelen kirjallisuuskatsauksen pohjalta sitä, millaisena politiikkaideana perustulo näyttäytyy ekososiaalisen politiikan viitekehysesä. Aineistonani on 14 vuosina 2010–2020 julkaistua tieteellistä artikkelia, joiden pääaihe on perustulo ekologisen kestävyuden näkökulmasta. Analyysissä kiinnitän huomiota siihen 1) millaisia tavoitteita ekososiaaliselle perustulolle esitetään ja 2) miten nämä tavoitteet ajatellaan saavutettavan.

Tarkastelun perusteella ekososiaaliseen perustuloon

liittyy piirteitä, jotka tekevät siitä jossain määrin erilaisen politiikkaidean kuin perustuloehdotukset, joissa kestävyystavoitteita ei huomioida. Ekososiaalista perustuloa määrittävät ekologisesti haitallisen työn vähentämisen ja ihmisten autonomian lisäämisen tavoitteet ja se liitetään yleisesti pyrkimyksiin irrottaa hyvinvointivaltion ylläpito talouskasvusta. Rahoituskeinoiksi esitetään ekologisia haittaveroja sekä taloudellista eriarvoisuutta tasaavia veroja. Kirjallisuuskatsauksen perusteella ekososiaalinen perustulo hahmottuu melko radikaalina politiikkaideana, joka muuttaisi olennaisesti hyvinvointivaltioiden toimintaperiaatteita. Aineistossa esiintyy kuitenkin myös maltillisempia osaratkaisuja, jotka voisivat toimia askelina ekososiaalisen perustulon suuntaan.

KIRJOITTAJA

Perkiö, Johanna, YTT, tutkija, Tampereen yliopisto (johanna.m.perkiö[at]gmail.com)